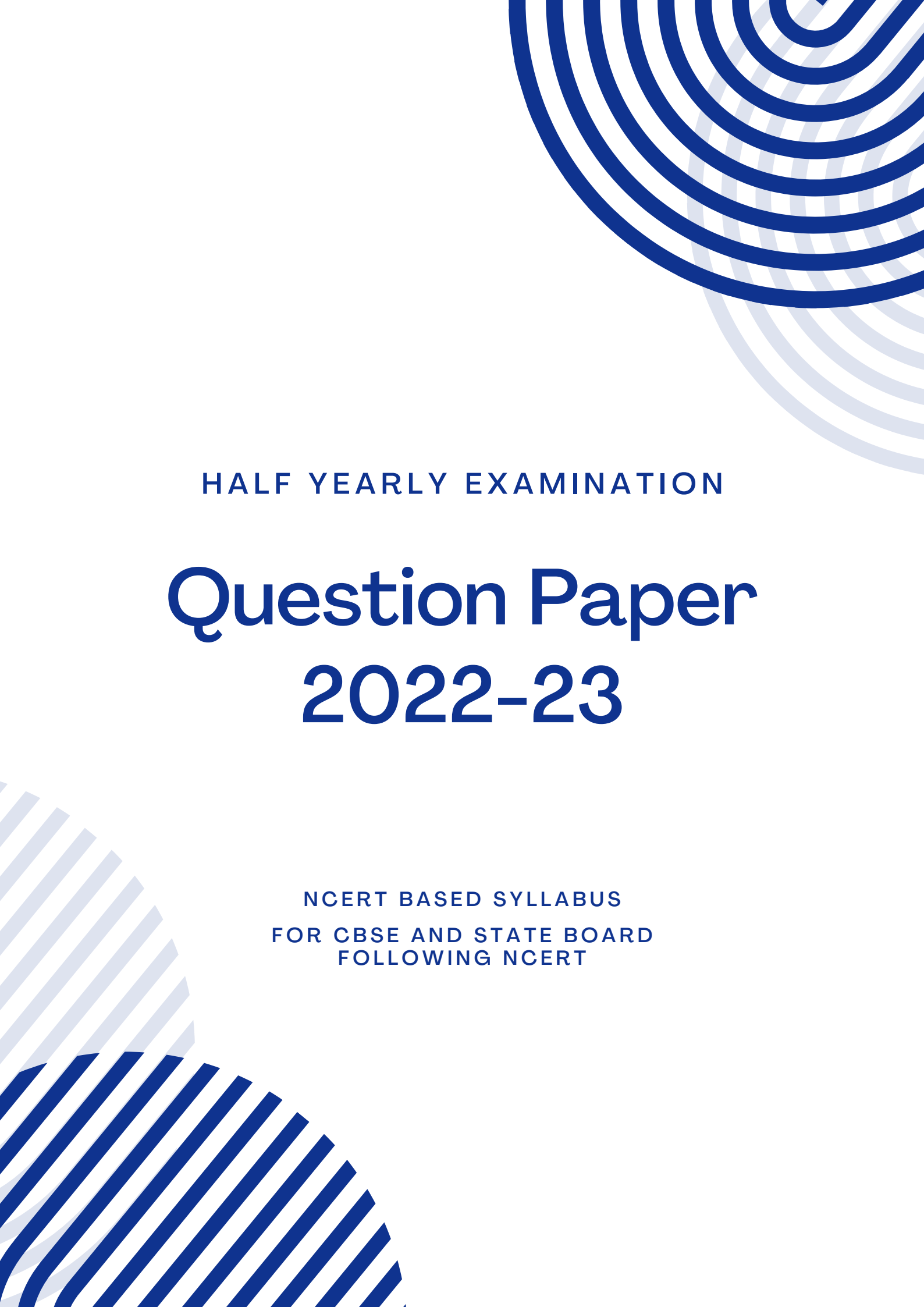

HALF YEARLY EXAMINATION

Question Paper 2022-23

NCERT BASED SYLLABUS
FOR CBSE AND STATE BOARD
FOLLOWING NCERT

QUESTION PAPER

PT-2/HALF YEARLY EXAMINATION, 2022-23

SANSKRIT

Time - 7:15 AM to 10:20 AM

Class - IX

M.M. : 80

Date – 07.09.2022 (Wednesday)

Name of the student _____

Section _____

निर्देशाः -

- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।
- खण्डः (क) अपठित-अवबोधनम् - 10 अङ्काः
- खण्डः (ख) रचनात्मक - कार्यम् - 15 अङ्काः
- खण्डः (ग) अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् - 25 अङ्काः
- खण्डः (घ) पठित- अवबोधनम् - 30 अङ्काः
- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति ।
- प्रश्नानाम् उत्तराणि खण्डक्रमानुसारं क्रमेणैव लेखनीयानि ।
- उत्तराणि संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।
- प्रश्नसंख्या अवश्यमेव लेखनीया ।

खण्डः - क (अपठितावबोधनम् - 10 अङ्काः)

प्र.1 अधोलिखितं अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

विज्ञानस्य नवीनेषु आविष्कारेषु एकः अतीव उपयोगी आविष्कारः अस्ति - चलभाषियन्त्रम् (मोबाइल इति) । अस्य मुखं प्रयोजनामासीत् दूरवार्तिना केनापि जनेन सह वार्तालापः सुकरः भवेत् इति । परमद्यत्वे तु चलभाषियन्त्रं लघुसंगणकमिव वर्तते । एवं प्रतीयते यत् जनाः हस्ते एकं सम्पूर्णं जगत् एव नयन्तः गच्छन्ति। अनेन ते न केवलं वार्तां कुर्वन्ति अपितु वार्तया सहैव वक्तारं साक्षात् पश्यन्त्यपि । ईमेल-फेसबुक व्हाट्सएप-माध्यमैः एतदतीव सुकरं संदेशवाहकमपि ।

अस्य माध्यमेन गमनागमनार्थं शीघ्रमेव वाहनं प्राप्य जनाः सरलतया स्वगन्तव्यं प्राप्नुवन्ति । केवलमेतदेव न अपितु एतत् यन्त्रं मनोरंजनकारि अपि, बालाः वृद्धाः युवानः अस्य माध्यमेन विविध क्रीडाभिः मनोरञ्जनक्षमाः भवन्ति । परमेतदपि विचारणीयं यदस्य अधिकाधिकप्रयोगः हानिकरः भवति । अति सर्वत्र वर्जयेत् । इत्यनुरूपेण अस्य यथावश्यकं प्रयोगः एव करणीयः ।

अ) एकपदेन उत्तरत -

(1×2=2)

- क) किम् अतीव सुकरं सन्देशवाहकम् ?
ख) जनाः वार्तया सह साक्षात् कं पश्यन्ति ?

ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(2×2=4)

- क) अस्य मुख्यं प्रयोजनं किमासीत् ?
ख) अस्य प्रयोगेण के कथं च मनोरंजनक्षमाः भवन्ति ?

स) यथा निर्देशम् उत्तरत -

(1×3=3)

- क) 'लब्ध्वा' इत्यर्थे किं पदं गद्यांशेऽस्मिन् प्रयुक्तम् ?

अ) प्राप्य ब) वार्तया स) नयन्तः द) करणीयः

- ग) 'चलभाषियन्त्रं लघुसंगणकमिव वर्तते' इत्यत्र किम् क्रियापदम् ?

अ) लघुसंगणक ब) वर्तते स) संगणकमिव द) भवेत्

- ख) 'जनेन सह वार्तालापः सुकरः भवेत्' इत्यत्र किं विशेषणपदम् ।

अ) जनेन ब) वार्तालापः स) सुकरः द) भवेत्

द) उपरोक्तगद्यांशस्य उचितं शीर्षकं दीयताम् ।

(1)

खण्ड: - ख (रचनात्मककार्यम् - 15 अंकाः)

प्र.2 भवान् अविनाशः । शैक्षिकभ्रमणाय अनुमतिं व्ययार्थं धनं प्रार्थयितुं च पितरं प्रति मञ्जूषायाः सहायतया पत्रं लिखतु । (½×10=5)

मञ्जूषा -

गन्तुम्, अनुमतिः, शैक्षिक भ्रमणस्य, प्रथमसत्रीया, भवान्, स्वाध्याये, प्रतीक्षायाम्, शीघ्रातिशीघ्रं, प्रेषयन्तु, सहस्त्ररुप्यकाणि

छात्रावासः

दिनांक

पूज्यपितृचरणाः

प्रणतीनां शतम् !

अत्र अहं कुशलः (i) व्यावृत्तः अस्मि । आशासे (ii) अपि मात्रा सह आनन्देन निवसति । मम (iii) परीक्षा सम्पन्ना । परीक्षानन्तरं शिक्षकैः सह छात्राणां (iv) योजना अस्ति । यदि भवतः (v) स्यात् तर्हि अहमपि तैः सह (vi) इच्छामि । सर्वैः एव गन्तुकामैः (vii) देयानि सन्ति । भवतः अनुमतिः अस्ति चेत् पञ्चशतरुप्यकाणि शुल्काय, पञ्चशतरुप्यकाणि च मार्गव्ययार्थं (viii) भवन्तः ।

कृपया (ix) स्वमन्तव्यं प्रकटयन पत्रं लिखतु ।

भवतः अनुमत्याः (x) भवतः पुत्रः ।

अविनाशः

प्र.3 मञ्जूषायाः शब्दानाम् सहायतया चित्रस्य वर्णनम् पञ्चवाक्येषु कुरुत -

(1×5=5)

मञ्जूषा -

उपवनस्य, बालकाः, बालिकाः, पुरुषः, पुष्पाणि पश्यन्ति, वृक्षाः, उपनेत्रम्, धारितः, शिक्षकः, एतत् चित्रम्

प्र.4 अधोलिखितेषु वाक्यानां संस्कृत भाषायाम् अनुवादं कुरु -

(1×5=5)

- क) हम सब संस्कृत पढ़ते हैं ?
- ख) वे सब क्या करते हैं ?
- ग) वह बालक विद्यालय जाता है ।
- घ) नदी के दोनों ओर वृक्ष हैं ।
- ड.) तुम सब कलम से लिखते हो ।

खण्ड: - ग (अनुप्रयुक्तव्याकरणम् - 25 अंकाः)

- प्र.5** अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां सन्धिम् अथवा सन्धिविच्छेदं कृत्वा लिखत - (1×4=4)
- क) सूर्यात्पे तण्डुलान् खगेभ्यो रक्ष ।
 ख) नैतादृशः स्वर्णपक्षो रजतचञ्चुः पूर्वं दृष्टः ।
 ग) सः पितरमेकान्ते नि + अवेदयत् ।
 घ) छाया + इव मैत्री खलसज्जनानाम्।
- प्र.6** अधोलिखितवाक्येषु उचित विभक्तियुक्तपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत - (1×4=4)
- क) अहम् निम्बवृक्षम् आरोपयामि । (उद्यान)
 ख) वयम् गृहं गच्छामः । (लता)
 ग) हे ! त्वम् धन्यः असि । (हरि)
 घ) सर्वत्र प्रकाशः अस्ति ।
 अ) भानुस्य ब) भान्वोः स) भानोः द) भानूनाम
- प्र.7** अधः प्रदत्तेषु धातुरुपेषु उचितैः धातुरुपैः रिक्त स्थानानि पूरयत - (1×4=4)
- क) त्वम् ध्यानेन गृहकार्यम्। (कृ - लोट्लकारः)
 ख) रमा विद्यालयम्। (गम् - लृट्लकारः)
 ग) सेवकाः स्वामिनम्। (सेव् - लट्लकारः)
 घ) भोजः एकः प्रतापी राजा।
 अ) आसन् ब) आसीत् स) आस्ताम् द) आसीः
- प्र.8** उचित उपपद विभक्तिनाम् प्रयोगं रिक्तस्थानेषु कुरुत - (1×4=4)
- क) समया केलो नदी अस्ति । (रायगढ़नगर)
 ख) उदारजनः विश्वसिति । (दान)
 ग) सह कः अस्ति ? (बालिका)
 घ) नमः ।
 अ) गणेशम् ब) गणेशः स) गणेशाः द) गणेशाय
- प्र.9** अधोलिखितेषु वाक्येषु प्रकृति प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (1×4=4)
- क) त्वाम् वृद्धः प्रसीदति । (दृश् + क्त्वा)
 ख) कूपात् जलं आनीय माता आगच्छति ।
 ग) छात्रः पठितुम् विद्यालयं गच्छति ।
 घ) अहम् देशाय किं न । (कृ + क्तवतु)
 अ) कृतवान् ब) कृतवन्तौ स) कृतवन्तम् द) कृतवन्तः
- प्र.10** अंकानां स्थाने संस्कृत संख्यावाचक विशेषणैः वाक्यानि पूरयित्वा लिखत - (1×3=3)
- क) वेदाः 4..... सन्ति । (चत्वारः / चतस्रः / चत्वारि)
 ख) 3..... महिलाः प्रतिदिनं पूजां कुर्वन्ति । (तिस्रः / त्रयः / त्रीणि)
 ग) 2..... भगिन्यौ सस्वरं गीतां पठतः । (द्वौ / द्वे / द्वयः)

प्र.11 अधोलिखितेषु पदेषु उपसर्गान् पृथक् कृत्वा लिखत -

(½×4=2)

क) प्रभवति ख) अनुकरोति ग) निरगच्छत् घ) प्रत्यवदत्

अथवा

अधोलिखितवाक्येषु उचित - अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत -

क) अहम् गृहं गच्छामि ।

अ) विना ब) उच्चैः स) अत्र द) अधुना

ख) अहं दिल्लीनगरं गमिष्यामि ।

अ) ह्यः ब) भवः स) अद्य द) कदा

ग) प्रणवः अद्य गच्छति ?

अ) बहिः ब) भवः स) ह्यः द) कुत्र

घ) सत्यं वदेत् ।

अ) बहिः ब) सर्वदा स) ह्यः द) कुत्र

खण्डः - घ (पठितावबोधनम् - 30 अंकाः)

प्र.12 अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

तस्मिन्नेव ग्रामे एकाऽपरा लुब्धा वृद्धा न्यवसत् । तस्या अपि एका पुत्री आसीत् । ईर्ष्या सा तस्य स्वर्णकाकस्य रहस्यमभिज्ञातवती । सूर्यातपे तण्डुलान्निक्षिप्य तयापि स्वसुता रक्षार्थं नियुक्ता । तथैव स्वर्णपक्षः काकः तण्डुलान् भक्षयन् तामपि तत्रैवाकारयत् । प्रातस्तत्र गत्वा सा काकं निर्भर्त्सयन्ती प्रावोचत् - भो नीचकाक ! अहमागता, मह्यं तण्डुलमूल्यं प्रयच्छ । काकोऽब्रवीत् - अहं त्वत्कृते सोपानमुत्तारयामि । तत्कथय स्वर्णमयं रजतमयं ताम्रमयं वा । गर्वितया बालिकया प्रोक्तम् - स्वर्णमयेन सोपानेनाहमागच्छामि परं स्वर्णकाकस्तत्कृते ताम्रमयं सोपानमेव प्रायच्छत् । स्वर्णकाकस्तां भोजनमपि ताम्रभाजने अकारयत् ।

अ) एकपदेन उत्तरत -

(½×2=1)

क) लुब्धा वृद्धा कुत्र न्यवसत् ?

ख) सा कस्य रहस्यमभिज्ञातवती ?

ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(1)

गर्वितया बालिकया किं प्रोक्तम् ?

स) भाषिक कार्यम् -

(1×3=3)

क) 'गच्छामि' इत्यस्य विलोमपदं चिनुत ।

अ) अहम् ब) आगच्छामि स) प्रायच्छत् द) न्यवसत्

ख) 'पात्रे' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

अ) भाजने ब) सोपाने स) त्वत्कृते द) ताम्रमयम्

ख) 'स्वर्णकाकस्तां भोजनमपि ताम्रभाजने अकारयत्' अत्र कर्तृपदं किम् ?

अ) स्वर्णकाकस्तां ब) भोजनम् स) स्वर्णकाकः द) ताम्रभाजने

प्र.13 अधोलिखितम् पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

वृत्तं यत्नेन संरक्षेद् वित्तमेति च याति च ।

अक्षीणो वित्ततः क्षीणो वृत्ततस्तु हतो हतः ॥

अ) एकपदेन उत्तरत -

(½×2=1)

(i) वृत्तं केन संरक्षेत् ?

(ii) कुतः क्षीणः ?

ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(1)

कस्मात् हतो हतः ?

स) निर्देशानुसारं उत्तरं लिखत -

(1×3=3)

(i) 'धनम्' इत्यस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?

(क) वृत्तं (ख) वित्तम् (ग) याति (घ) वित्ततः

(ii) 'याति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?

(क) वृत्तं (ख) वित्तम् (ग) आयाति (घ) वित्ततः

(iii) 'रक्षा कर्तव्या' इत्यर्थे अत्र किं पदं प्रयुक्तम् ?

(क) संरक्षेद् (ख) वित्तम् (ग) याति (घ) हतः

प्र.14 अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

(तः प्रविशति मोदकगन्धम् अनुभवन् प्रसन्नमना चन्दनः)

चन्दनः : अहा ! सुगन्धस्तु मनोहरः (विलोक्य) अये मोदकानि रच्यन्ते ? (प्रसन्नः भूत्वा) आस्वादयामि तावत् ।
(मोदकं ग्रहीतुमिच्छति) मल्लिका - सक्रोधम् विरम । विरम । मा स्पृश ! एतानि मोदकानि ।

चन्दनः - किमर्थं क्रुध्यसि ! तव हस्तनिर्मितानि मोदकानि दृष्ट्वा अहं जिह्वालोलुपतां नियन्त्रयितुम् अक्षमः अस्मि ।
किं न जानासि त्वमिदम् ?

मल्लिका - सम्यग् जानामि नाथ ! परम् एतानि मोदकानि पूजानिमित्तानि सन्ति ।

चन्दनः - तर्हि शीघ्रमेव पूजनं सम्पादय । प्रसादं च देहि ।

अ) एकपदेन उत्तरत -

(½×2=1)

(i) ततः कीदृशः चन्दनः प्रविशति ?

(ii) मल्लिका कानि अरचयत् ?

ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत -

(1)

चन्दनः कानि दृष्ट्वा स्वजिह्वालोलुपतां नियन्त्रयितुम् अक्षमः आसीत् ?

स) भाषिक कार्यम् -

(1×3=3)

(i) 'हस्तनिर्मितानि मोदकानि' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् ?

(क) मोदकानि (ख) हस्तनिर्मितानि (ग) निर्मितम् (घ) मोदकम्

(ii) 'किं न जानासि त्वमिदम्' अत्र वाक्ये क्रियापदं किमस्ति ?

(क) किम् (ख) इदम् (ग) जानासि (घ) त्वम्

(iii) संवादे 'दृष्ट्वा' इत्यस्य पदस्य कः पर्याय प्रयुक्तोऽस्ति ?

(क) विलोक्य (ख) अनुभवन् (ग) भूत्वा (घ) नियन्त्रयितुम्

प्र.15 निम्नवाक्येषु रेखांकित पदानां स्थानेषु प्रश्नवाचकशब्दं लिखत -

(1×4=4)

क) सनीरे समीरे मन्दं मन्दं वहति ?

ख) मराठैः सह विप्रयोगः सरोवराणां हानिः भवति ।

ग) सूर्योदयात् पूर्वमेव बालिका तत्रोपस्थिता ।

घ) तत्रैव एका अपरा लुब्धा वृद्धा न्यवसत् ।

क) आरम्भगुर्वी क्षयिणी क्रमेण लघ्वी पुरा वृद्धिमती च पश्चात् ।

दिनस्य पूर्वार्द्धपरार्द्ध भिन्ना छायेव मैत्री खलसज्जनानाम् ॥

अन्वयः - आरम्भगुर्वी (1)..... क्षयिणी, पुरा (2)..... पश्चात् च वृद्धिमती, (3)..... पूर्वार्द्ध (4)..... च छाया इव खलसज्जनानाम् मैत्री भिन्ना (भवति) ।

ख) श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।

आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥

अन्वयः - धर्मसर्वस्वं श्रूयतां (1)..... च (2)..... अवधार्यताम् (3)..... प्रतिकूलानि (4)..... न समाचरेत् ।

मंजूषा - अपरार्द्ध, परेषाम्, दिनस्य, श्रुत्वा, एव, लघ्वी, आत्मनः, क्रमेण

अथवा

अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा भावलेखनम् कुरुत -

गुणेष्वेव हि कर्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा ।

गुणयुक्तो दरिद्रोऽपि नेश्वरैरगुणैः समः ॥

अस्यभावोऽस्ति - यत् अस्मिन् संसारे जनाः सदैव (1)..... ग्रहणे एव (2)..... कुर्युः । यतः जगति गुणवन्तः (3)..... अपि गुणहीनेषु (4)..... श्रेष्ठतमाः मन्यन्ते । अतः संसारे गुणानाम् अतीव महत्त्वम् अस्ति ।

मंजूषा - प्रयत्नान्, धनवत्सु, दरिद्राः, गुणानाम्

प्र.17 अधोलिखितानि वाक्यानि कथाक्रमेण संयोज्य लिखत -

(½x8=4)

क) मल्लिकायाः गृहे उमा आगच्छति ।

ख) चन्दनः सेटक-त्रिशतकानि दुग्धार्थं मासपर्यन्तं नन्दिनीं सेवते ।

ग) मल्लिका स्वगृहे सुगन्धितानि स्वादिष्टानि च मोदकानि रचयन्ती गायति ।

घ) दुग्धदोहनसमये नन्दिनी स्व पृष्ठपादेन चन्दनं रक्तरंजितं करोति ।

ङ.) उमायाः गृहे मासानन्तरं महोत्सवः अस्ति अतः सा चन्दनं सेटक-त्रिशतकानि दुग्धार्थं वदति ।

च) सा स्वधर्मयात्रायाः विषये स्वपतिं चन्दनं सूचयति ।

छ) मल्लिका स्वसखिभिः सह गंगास्नानार्थं धर्मयात्रायां गच्छति ।

ज) मल्लिकाचन्दनौ मिलित्वा कुम्भकारं देवेशं प्रति पंचदश घटार्थं गच्छतः ।

प्र.18 पर्यायपदानाम् उचितमेलनं कुरुत -

(1x3=3)

पदानि	पर्यायपदानि
क) सरस्वती	दृष्ट्वा
ख) विलोक्य	दुग्धम्
ग) पयः	वाणी